

## Žadatelé o azyl

Příčiny útěků lidí ze svých zemí či ze své komunity, kultury nebo místa bydliště můžeme rozdělit do několika obecných rovin:

- socioekonomické rozdíly
- válečné konflikty
- politické pronásledování
- náboženské boje nebo náboženská diskriminace
- ekologické katastrofy
- kmenové genocidy

Zkuste si představit, co prožívá člověk, který je nucen odejít ze své země, ze svého domova, co pociťuje, když se dostane do zcela nového, neznámého prostředí vzdáleného tisíce kilometrů od svého zázemí, kde se narodil a kde má své kořeny. Před odchodem do emigrace se zbavuje svého majetku, aby je směnil za finance, za které si obstará cestu za „nadějnějším životem“. V lepším případě si zaplatí vízum a letenku, v horším případě musí dát vysokou apanáž pro převaděče. Vezme sebou svou rodinu, nebo jen část rodiny, nebo se vydá na cestu sám. Sbalí si minimum osobních věcí, těch nejdůležitějších. Neoficiální odchod ze země původu prostřednictvím převaděčů bývá provázen nepříjemným až traumatizujícím zážitkem z nepohodlného cestování, většinou v uzavřeném prostoru nákladního auta s dalšími cestujícími. Po příchodu do nové země, než se zorientuje, může se i několik dní bezprizorně a zmateně pohybovat po novém a zcela cizím území, bez znalosti jazyka, zcela znejistěn a úzkostný. Stává se, že země, do které ho ilegálně transportoval převaděč, není cílovou zemí, kterou si žadatel „objednal“ a zaplatil, byl podveden. Rozhodne-li se, že bude žádat o azyl, jeho azylová procedura začíná v tzv. přijímacím středisku, které je uzavřené bez možnosti pohybu za branami a plotem střeženým uniformovanými hlídači. Tato první fáze je důležitá pro azylové úředníky, kteří mají žadatele k dispozici k vyslechnutí jeho důvodů k žádosti o azyl nebo o jinou formu legálního pobytu na území státu, ke zjištění jeho identity. Žadatel tak zahajuje životní epizodu zoufalé nečinnosti a sžiravého pocitu nejistoty. Nemá možnost svobodného rozhodování, je významně limitován malým prostorem, který provizorně a dočasně obývá společně se svou rodinou, nebo je-li sám, tak i s cizím dalším žadatelem. Nemůže se svobodně rozhodovat a v mysli vytvářet plány, jak naloží se svou budoucností, protože jeho blízká i vzdálenější budoucnost je víc, než nejistá, spíš vyvolává v představách katastrofické scénáře. Většinu svých kulturních rituálů, ale i osobních zvyklostí nemůže v azylovém zařízení praktikovat. Nejtěživější pro žadatele o azyl je ztráta jeho širšího vztahového rámce (rodina, přátelé), mnohdy i nemožnost s nimi navázat jakýkoli kontakt. Tato situace je o to dramatičtější, když člověk utíká ze země zmítané válkou a neví, jak se daří jeho rodině, zda jsou v pořádku a jestli jsou vůbec naživu. Azylant se cítí zcela vykořeněný, silné jsou pocity ztráty vlastní identity, hlavně pocity ztráty své hodnoty. Všechny tyto aspekty ho nutně vedou k závislosti na druhých, kteří o něho pečují a rozhodují o jeho budoucnosti. Ti odolnější jsou schopni navenek projevat vděčnost, ale jejich prožívání je zahlceno pocity frustrace, hněvu a bezmoci. Ti méně „psychicky zdatní“ na svou situaci reagují depresivními epizodami v prožívání (nespavost, nechutenství, poruchy krátkodobé paměti a pozornosti, snížené sebevědomí a sebedůvěra, pocity bezcennosti, pesimistické nahlížení na budoucnost, sebevražedné myšlenky). Mnozí klienti mají i somatické (tělesné) příznaky neurologického charakteru - bolesti hlavy a pohybového ústrojí, nebo bolesti žaludku, subjektivně prožívají potíže s oběhovým systémem – pocit zhoršené činnosti srdce, dušnost, atd. V průběhu pobytu v přijímacím zařízení, které dnes již není zdlouhavé (2-3 týdny), azyloví úředníci po získání a zjištění informací o identitě žadatele rozhodují, zda se může klient stát čekatelem na definitivní rozhodnutí nebo mu s nezvratnou

platností oznámí, že nejsou objektivní důvody k jeho přesídlení do nové země a žadatel musí opustit zařízení a podle zákona i území státu. Ti nadějnější čekatelé jsou z přijímacího střediska přemístěni do tzv. pobytového střediska. Tady pobyt bývá dlouhodobější (i několikaleté!) do okamžiku, kdy obdrží rozhodnutí azylových úředníků, na které má možnost podle zákona odvolání a tím se jeho pobyt dále prodlužuje. V pobytových střediscích dostávají klienti více „svobodného“ prostoru, sami si vaří, podle potřeby a chuti opouští zařízení, mohou si najít práci - pokud mají štěstí, početnější rodiny obývají více místností, atd. Někteří klienti jsou novou situací deprimováni, druhé překonávání problémů mobilizuje. Jsou rádi, že se jim podařilo emigrovat a jsou odhodlaní k vytvoření si nové identity, k vybudování nového zázemí. Jiní mají ke svému odchodu z domova ambivalentní vztah. Chtěli odejít, ale nedaří se jim v novém prostředí tak, jak si představovali a stále si nesou v sobě vnitřní rozpor. Fixují se na svou etnickou skupinu, více důvěřují jen sobě mezi sebou, jsou precitlivělí na jakékoli poznámky hostitelů (personálu zařízení), i když jsou míněny neutrálně. Jeho ambivalentní vnitřní konflikt nepříznivě utváří jeho jednání, které přestává být účinné. Nezapojuje se do okolního dění, cítí se cizí a nepřijímaný. Pobytové středisko poskytuje nezbytné minimum pro život, nenabízí žádný materiální luxus. Na druhou stranu mají možnost využít bezplatný servis advokátů, kteří se specializují na azylové právo, mohou hovořit s psychologem, který je jim po dohodě k dispozici, mohou svůj čas trávit ve výtvarných dílnách, pobytová zařízení mívají i prostor ke sportování. Počáteční radost, že základní životní potřeby má zajištěny, následuje zvyšování nároku na lepší životní standard a mnohdy jsou některá očekávání a požadavky na personál zařízení nerealistická. Čím více jsou klienti traumatizováni z předchozích stresů doma a po cestě, tím více jsou kritičtí, nervózní a mnohdy i konfliktní. I když je uprchlický tábor sebelíp komfortní, je to pro člověka omezení, je to řád. Jakékoliv omezení na člověka působí negativně, někteří se s tím těžko vyrovnávají. V kombinaci s nejistou budoucností se pocit zátěže a stresu stupňuje, psychické potíže, které klient doposud neřešil, se začínají prohlubovat.

Ženy samotné, nebo ženy s dětmi bez partnerů jsou automaticky zařazeny do „ohrožené“ skupiny, mají oddělené bydlení s ostrahou. Osamocené ženy, které pochází z kultur, kde je partnerství založené na patriarchálním modelu fungování, ztrácí svou jistotu, cítí se ohrožené, nemají svého ochránce, příslušníky jejího etnika jsou zpravidla vyčleněné, protože jimi pohrdají. Ženy s dětmi bez partnerů jsou silně zúzkostněné strachem o své potomky, obavami o své schopnosti zvládnout zodpovědnost za děti a za sebe bez podpory partnera. Manželské nebo partnerské páry fungují do té doby, dokud muži jsou schopni najít si práci a tak se postarat o rodinu. Když muž nepracuje, vyvolává to v něm pocit méněcennosti a následně deformuje vztahy v rodině. Řešení rodinných problémů bývá také předmětem psychologické práce. (V mnohých kulturách jsou ženy muži podřízené. Manželský pár je odtržený od svého sociálního prostředí, od příbuzných, od rodičů, přátel a od církve, které mají vliv na muže v jejich vztahu k ženám.). Muž, který byl živitelem rodiny, je najednou nikdo, protože je závislý na tom, co mu poskytuje tábor, nemůže se realizovat. Pro muže je nejdůležitější, aby měl zaměstnání. Velmi bolestivě vnímá různé podněty ze strany ženy, i když jsou míněny bez výčitek, bez agrese.

Děti se na novou situaci adaptují daleko lépe. V zařízeních jsou pro děti tak zvaná „dětská centra“ – obdoba mateřské školky, kde se dětem věnují instruktorky. Děti školního věku jsou ihned zařazeny do školního vyučování, daleko rychleji si osvojí nový jazyk, než jejich rodiče, kteří se třeba nenaučí novou řeč nikdy a zůstávají tak závislí na svých dětech.

Adaptace starších lidí bývá mnohem problematictější, někdy se zdá, že téměř nemožná.

Mívají pocit, že se obětují kvůli dětem, vnukům, ale chtěli by se vrátit. Pokud se jim podaří získat nějaký sociální příspěvek, mohou rodině poskytnout nějaké peníze a mají pocit důležitosti. A to pro ně může být důvodem, proč neodejít zpátky. Pro starší lidi je problém naučit se jazyk. Cítí se daleko víc izolovaní, nejen v novém prostředí, mnohem hůře se

integrují, těžko najdou práci. Hlavně se nesmíří s izolací od svých blízkých, od své kultury, od svých celoživotních zvyklostí. Starší lidé v azylu bývají velmi často depresivně ladění. Není dobrý přístup vnímat žadatele o azyl jako objekt pomoci, který nemá svoji identitu, nemá nic, ale jako čínorodý subjekt, který je také schopný sám pro sebe něco vytvořit. Je správné poskytovat mu takové možnosti, aby se mohl realizovat.

Doporučená četba:

[www.ekscr.cz/projekty/zivoty-tech-druhych/](http://www.ekscr.cz/projekty/zivoty-tech-druhych/) Publikace, „*Životy těch druhých aneb osudy cizinek žijících v ČR*“; „*Deník migranta, deník migrantky. Osm příběhů o integraci cizinců a cizinek*“.